

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті розкриваються чинники, які сприяють ефективному формуванню творчої особи в позашкільних навчальних закладах. Розглядаються основні напрями і зміст позашкільної освіти і виховання в зіставленні з базовою і професійною освітою

Ключові слова: *позашкільна освіта, позашкільна діяльність, творчі здібності.*

У вихованні дітей на сьогоднішній день однією з актуальних проблем є творче становлення особистості дитини. І шкільна система, яка має цілий ряд недоліків, і родина не здатні в повній мірі задовольнити всі необхідні творчі потреби дитини. Одним із пріоритетних напрямків дослідження цієї проблеми є інтелектуально-естетичний розвиток школяра у позашкільних закладах.

До проблеми виховання й розвитку підростаючого покоління в системі позашкільної діяльності зверталися видатні вчені й педагоги (Блонський П.П., Макаренко А.С., Стельмахович М.Г., Сухомлинський В.О., Ушинський К.Д., Шацький С.Т.), відомі психологи й філософи (Бех І.Д., Катарський І.А., Костюк Г.С., Шинкарук В.І.). У теоретико-методологічні основи позашкільного утворення за останні десятиліття зробили вагомий внесок українські педагоги такі, як: Т. Сущенко, Г. Пустовіт, В. Рибалка, В. Вербицький. Вони показали, що позашкільна діяльність має значний соціально-педагогічний потенціал із погляду соціалізації особистості, розвитку творчих якостей і вмінь дитини [9].

Для вирішення даної проблеми українським урядом був прийнятий ряд важливих документів, які істотно змінили значення позашкільного утворення в структурі загальної освіти.

У статті нами поставлено такі завдання:

- виділити фактори, які сприяють ефективному формуванню творчої особистості в позашкільних закладах;
- виділити основні напрями й зміст позашкільної освіти й виховання в зіставленні з базовою і професійною освітою.

Одним із істотних факторів у формуванні особистості молодшого школяра є забезпечення всебічного входження його у творче життя, а для цього йому необхідно творче спілкування й діяльність – у школі, у родині, у мікро- і макрогрупах. Аналіз експериментальних даних дозволяє зробити висновок, що творчо нерозвинена людина – це проблемна й конфліктна особистість. Позбавлені можливості духовно розвиватися діти й підлітки – це та група суспільства, що здатна негативно змінити стабільність соціуму. Тому проблема розвитку творчих здібностей підростаючого покоління – проблема не тільки психолого-педагогічна, але й соціально-педагогічна [4,5,7,].

Незадоволеність творчих потреб дитини у духовному, емоційному, культурному розвитку на сьогоднішній день уже не викликає сумнівів у негативному прояві соціалізації особистості. Розповсюджений стан неврозу, агресії, підвищеної збудливості психологи, педагоги вбачають у незадоволенні життєво важливих потреб дитини. Творчо розвинена дитина має більше шансів на розвиток своїх потреб та інтересів у формуванні себе як особистості. У процесі творчості школяр може урізноманітнити свою діяльність у різних галузях мистецтва й спорту, техніки, поглиблює свої інтереси – від індивідуальних до соціальних. У такий спосіб нестандартно й варіативно розширити творчу діяльність і самореалізацію на сьогоднішній день дитина може у позашкільних установах, де у процесі навчання вона має можливість одержати знання, формуючи вміння й навички за інтересами, забезпечуючи при цьому духовний, фізичний та інтелектуальний розвиток, що дасть їй у майбутньому потенційний заряд на професійну діяльність [2, с. 64-73.].

Позашкільна освіта та виховання мають сприяти:

- постійному зростанню потенціалу творчої діяльності – бажанню систематично здобувати нові знання у певній галузі, вмінню творчо їх використовувати, експериментувати, досліджувати, брати участь у вдосконаленні оточуючого середовища;
- творчій спрямованості особистості, усвідомленню нею значення передусім творчих, гуманістичних потреб, мотивів, цілей як провідних у її розвитку та життєдіяльності, (у мотиваційній сфері при вирішенні виховних завдань слід відкривати для дитини сенс творчого життя, головною складовою якого є пізнання оточуючого світу, його перетворення на краще, життєва самореалізація);
- творчій самосвідомості, що виявляється у самопізнанні та адекватній самооцінці, самоорганізації, саморегуляції та самовдосконаленні, емоційності саморегуляції в екстремальних ситуаціях. (Саме ці

психічні можливості особистості перетворюють дитину на активного суб'єкта творчої діяльності та соціальної поведінки, і вона вивчає власні цілі, ідеї, плани, програми тощо);

- вихованню у дітей та підлітків здатності до творчого спілкування з діячами науки, техніки, культури, мистецтва, із більш розвиненими однолітками; вмінню вести діалог, висловлювати свою думку письмово тощо.
- розвитку творчих рис характеру, а саме: цілеспрямованості, ініціативності, допитливості, критичності розуму, самостійності, вимогливості, наполегливості, винахідливості, оригінальності, готовності до можливого ризику, а також організованості, працелюбності, порядності, відповідальності тощо. (Вказані риси характеру мають формуватися як стійкі якості особистості, що визначають програму її поведінки, діяльності, активного творчого ставлення до себе, людей, праці, речей);
- розвитку творчих якостей інтелекту – логічного, діалектичного та цілісного сприйняття дійсності, спостережливості дослідника, творчої уяви і фантазії, інтуїції, уваги і пам'яті, що формуватиме вміння визначати і розв'язувати життєві задачі, розробляти творчі проекти тощо;
- формуванню психічних якостей творчої особистості, її темпераменту, властивостей нервової системи (чутливості, емоційності, пластичності, працездатності) та відповідного до них доцільного індивідуального стилю діяльності й поведінки, у процесі чого використовуються найкращі та коригуються слабкі (з точки зору вимог творчої діяльності) якості нервової системи конкретної дитини та підлітка.

За даними досліджень, позашкільне утворення несе за собою статус лідера у вихованні творчої особистості, 90% дітей завдяки позашкільним педагогам зробили свої перші кроки в мистецтво; 71,3% дітей, займаючись у гуртках, вибрали свою майбутню професію відповідно до профілю гуртка. Сьогодні в Україні у сфері позашкільних установ займається понад 1 млн. дітей, тобто практично кожна п'ята дитина із загальної кількості дітей, які відвідують школу [8].

Відповідно до Закону України “Про загальну середню освіту”, позашкільні навчальні заклади віднесені до невід'ємної частини цілісної системи освіти України, як “...навчальні заклади для виховання дітей і задоволення їхніх потреб у додаткових знаннях, уміннях і навичках за інтересами (наукових, технічних, художньо-естетичних і т.п.)” [2, с. 23;

6, с. 21-42.]. У процесі свого історичного розвитку позашкільні установи набули певного досвіду, престижу у сфері освіти України, про що свідчать багато соціальних і психолого-педагогічних джерел та наявність прогресивних досягнень і позитивного впливу на творчий розвиток особистості [2, с. 64-73].

Гнучка, мобільна, нестандартна й варіативна якість цієї ланки освіти має різноманітні напрямки, головною метою яких є створення умов для творчого, інтелектуального, духовного й фізичного розвитку дітей у вільний від навчання час. Серед основних напрямків діяльності можна виділити:

- соціо-культурний;
- художньо-естетичний;
- дослідницько-експериментальний;
- науково-технічний;
- екологічно-природничий;
- туристсько-краєзнавчий;
- фізкультурно-оздоровчий ;
- військово-патріотичний ;
- дозвілєво-розважальний [2, с. 64-73].

У нових умовах ринкових відносин підвищився попит дітей і їхніх батьків на додаткові освітні послуги, які можуть бути задоволені в результаті використання соціально-педагогічних можливостей позашкільного навчання й виховання. Тому свою плідну діяльність почали різно-типові позашкільні навчально-виховні установи. Отже, структура позашкільного навчання й виховання містить у собі:

- позашкільні навчальні заклади;
- інші навчальні заклади як центри позашкільної роботи в позаурочний час, а саме: загальноосвітні навчальні заклади незалежно від підпорядкування, типу й форм власності, у тому числі для громадян, які потребують соціальної допомоги й соціальної реабілітації, навчальні комбінати, професійно-технічні й вищі навчальні заклади I-II рівнів акредитації;
- клуби й об'єднання за місцем проживання незалежно від підпорядкування, типу й форм власності;
- культурно-освітні, фізкультурно-оздоровчі, спортивні й інші установи, установи різних відомств;
- фонди, асоціації, діяльність яких пов'язана з функціонуванням позашкільного навчання [1, с. 21-42].

Перелік позашкільних навчальних закладів досить великий і гнучкий

і складається з установ різних видів. Це палаци, центри, будинки, студії дитячої та юнацької творчості, дитячо-юнацькі спортивні й музичні школи, учнівські й студентські клуби, школи мистецтв, студії, бібліотеки, оздоровчі й інші установи різних форм власності [2, с. 64-73].

Саме позашкільне навчання передбачає самостійний вибір різноманітних форм і методів навчально-виховного процесу: з урахуванням вікових, статевих особливостей, здібностей та інтелектуальних можливостей дитини [2, с. 64-73].

Позашкільне навчання й виховання містять гнучкі програми й навчальні плани згідно з трьома рівнями навчання (початковий, базовий і вищий).

За способами організації розрізняють масову, гурткову й індивідуальну форми позашкільної роботи з дітьми.

Масові заходи (олімпіади, спартакіади учнів, відвідування театрів, кіно) відбуваються епізодично. Вони охоплюють значну кількість дітей.

Гурткова форма охоплює дітей, які цікавляться певною галуззю знань (наприклад, гурток юннатів, математики, літературний гурток і ін.).

Індивідуальна форма організації позашкільної роботи пов'язана як з масовою, так і з гуртковою. Гурток часто дає своїм членам індивідуальні завдання: вести спостереження, виготовити певну роботу й ін. У практику шкіл і позашкільних установ міцно ввійшла така форма роботи, як зустрічі зі знаменитими людьми. Важливими формами позашкільної роботи є вечори відпочинку, екскурсії, прогулянки, походи.

Основні завдання позашкільного навчання й виховання реалізуються через загальну роботу з філармоніями, радіо, театрами, журналами, газетами, суспільними дитячими й молодіжними організаціями, творчими дитячими і юнацькими об'єднаннями за місцем проживання, на підприємствах, фондами, асоціаціями й т.п., які разом з навчальними закладами впроваджують державну політику у галузь освіти й сприяють формуванню гармонійно-розвинутої особистості.

Позашкільна навчально-виховна установа проводить навчально-виховну, організаційно-методичну й організаційно-масову роботу, застосовуючи всі ті дидактичні матеріали, методи, які практикуються й у навчальному процесі, а керівна роль педагога в роботі позашкільного закладу не знижується, і головна його функція полягає у правильній організації і спрямуванні самостійної діяльності дитини [2, с. 64-73].

Отже, за умови ефективного використання особливостей навчально-виховного процесу позашкільних навчальних закладів, ці установи мають реальні можливості для підвищення творчого рівня дітей, а саме:

-
-
- можливість отримання нестандартних форм навчання й виховання;
  - придбання допрофесійних умінь і навичок;
  - реалізація себе у вибраній сфері діяльності, що позитивно впливає на самооцінку особистості;
  - заняття різними видами творчої діяльності, що позитивно впливає на психічну сферу особистості;
  - доступність в одержанні додаткового навчання, що створює сприятливі умови для творчого відпочинку, який позитивно впливає на психічний стан дитини;
  - доступність вільного спілкування учень – учень, учень – педагог, що допомагає учням набувати навички спілкування;
  - заповнення свого дозвілля [3].

Аналіз сказаного вище дає можливість визначити основну стратегію позашкільного виховання – дати дітям такі найбільш сучасні додаткові знання й уміння: творчо спілкуватися; слухати й пізнавати навколишній світ; розвивати творчі риси характеру: ініціативність, допитливість, самостійність, вимогливість, наполегливість, винахідливість, оригінальність, цілеспрямованість, організованість, працьовитість, порядність, відповідальність і т.п.; здатність до активної творчої діяльності: творчо самоусвідомлювати, розвивати творчі якості: спостережливість, уяву й фантазію, інтуїцію, увагу й пам'ять; уміння визначати й вирішувати життєві завдання, розробляти творчі проекти й т.п.; уміння творчо використовувати знання в певній галузі, експериментувати, досліджувати, брати участь в удосконаленні навколишнього середовища; формувати психічні якості творчої особистості: чутливості, емоційності, пластичності, працездатності і ін.

Досліджуючи проблему розвитку творчих здібностей і вмій дітей, ми визначили, що позашкільне навчання є однією з домінуючих ланок у формуванні творчої особистості, і доводимо до висновку про необхідність забезпечення сприятливих умов для творчого виховання особистості як з боку громадськості, так і з боку самої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України “Про позашкільну освіту” // Збірник документів щодо організації позашкільної освіти. – К., 2002.
2. Концепція позашкільної освіти та виховання // Збірник документів щодо організації позашкільної освіти. – К., 2002.
3. Литовченко О.В. Морально-духовний розвиток особистості в сучасних умовах (Теоретико-методичні проблеми дітей та учнівської молоді). – Зб. наук. ін. – Київ: Пед. думка, 2000. – С. 86-93.

-
-
4. Литовченко О.В. Як запобігти формуванню в дитини комплексу невдахи // Шкільний світ. – 2003. – №45 (221). – С. 1-2.
  5. Педагогічні технології в безперервній професійній освіті: Монографія / С.О. Сисоева, А.М. Алексюк, П.М. Воловик, О.І. Кульчицька, Л.Є. Сігаєва, Я.В. Цехмістер та ін.; За ред. С.О. Сисоевої – К.: ВІПОЛ, 2001. – 502 с.
  6. Позашкільна освіта міста Києва. Матеріали колегії ГУОН 29 листопаду 2001 р. – К., 2002. – 23 с.
  7. Сисоева С.О. Особистісно орієнтовані технології: сутність, специфіка, вимоги до проектування. Професійна освіта: педагогіка й психологія, IV ч., 2003. – 567 с.
  8. Сущенко Т.І. Основи позашкільної педагогіки: Посібник для класних керівників, педагогів позашкільних закладів. – Мн.: Білий. наука, 2000. – 221 с.
  9. Теоретико-методичні основи виховання творчої особистості учнів в умовах позашкільних навчальних закладів. К., 2006. – С. 556.

ПЕРЕПЕЛИЦА О.В.

ФОРМИРОВАНИЕ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ В УСЛОВИЯХ ВНЕШКОЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ

В статье раскрываются факторы, которые оказывают содействие эффективному формированию творческой личности у внешкольных учреждений. Рассматриваются основные направления и содержание внешкольного образования и воспитания в сопоставлении с базовым и профессиональным образованием.

Ключевые слова: внешкольное образование, внешкольная деятельность, творческие способности

PEREPELTSYA O.V.

FORMING OF CREATIVE PERSONALITY OF JUNIOR SCHOOLBOYS IN THE CONDITIONS OF OUT-OF-SCHOOL EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

In the article factors which render assistance to the effective formation of creative personality in the out-of-school establishments open up. The basic directions and maintenance of out-of-school education and professional education are considered

Keywords: out-of-school formation, out-of-school activity, creative abilities